

En sunnmøring sitter aldri bedagelig

Han er blitt kalt Reodor Felgen, Askeladden og Petter Smart. Den teknologiske multi-kunstneren og fysiologen Einar Stranden har arbeidet ved Aker sykehus siden 1974, de siste 18 årene som professor i medisin. Men noen legeutdanning har han aldri tatt.

Einar Stranden var i 1968 bare 18 år gammel da han bestemte seg for å designe og bygge en sportsbil.

– Hvordan fikk du den ideen?

– Egentlig var det båt jeg begynte på. En 24 fots cabin cruiser. Men så kom jeg til å tenke på at en båt, den kunne jeg bare bruke om sommeren. Og sommeren er som kjent ganske kort på Sunnmøre.

Vi sitter behagelig i sofagruppen på Einar Strandens kjempemessige kontor. – Jeg kunne ikke klart meg med mindre plass, forklarer han. For kontoret er både bibliotek, oppfinnerhule, møterom for studenter og kolleger, arbeidsrom og sågar soverom. Professorens både bor og arbeider på roteloftet, som han kaller det, halve uken. Mer om det siden.

– Fryktløs. Det var det jeg var – som de fleste unge.

Etter å ha tegnet bilen og konstruert den i hodet to ganger, begynte arbeidet med støpeformen for glassfiberkarosseriet i naboens trekkfulle låve – der gulvet var så mørkent at han skulle komme til å falle igjennom det mer enn én gang, heldigvis uten å pådra seg større skader.

– Jeg hadde kun ett eneste spesialredskap da jeg begynte – fars elektriske drill med to hastigheter.

Etter hvert fikk han råd til å kjøpe pipenøkler. – 220 kroner kostet de. Det husker jeg ennå.

Fire år og tre måneder senere sto Stranden Scorpione ferdig i skinnende rød lakk. Stor var gleden den dagen godkjenningen fra Biltilsynet kom og skiltene UE19007 kunne settes på. Historien om Norges nye «Lamborghini» ble behørig dekket av pressen i inn- og utland. Det nådde helt til Tyskland, og Einar Stranden ble invitert ned til Volkswagen-fabrikken i Wolfsburg – der han fikk forært ny motor og girkasse.

– Da bilen sto ferdig, ble jeg nesten deprimert. Det var prosessen, det å skape noe, som var drivkraften. Dette gjelder også for etableringen av våre laboratorier og fagmiljøer.

Teamarbeid

Ikke en detalj ble overlatt til tilfeldighetene da Einar Stranden bygde sin italienskinspirerte sportsbil. 8 000 arbeidstimer la han ned. Ved seksjon for sirkulasjonsfysiologi, Oslo vaskulære senter, Oslo universitetssykehus, Aker, som Einar Stranden har ledet siden 1978, er medarbeiderne håndplukket. Utallige er helgene og feriedagene han har brukt på oppbygging og drift.

– Det er vel få som tror det, men jeg har faktisk lagt ut over 400 000 kroner av egen lomme på våre fire laboratorier. Da jeg var stipendiat, innførte jeg tiende – jeg ga 10 % av bruttoinntekten hvert år til utstyr og deler vi hadde bruk for.

«Aker har vært et fantastisk arbeidssted»

– Hvorfor har du valgt å ofre så mye for jobben?

– Det er interessen. Og så har jeg vært velsignet med at kolleger og arbeidspartnere har vært flotte mennesker som jeg har hatt et fruktbart samarbeid med. Aker har vært et fantastisk arbeidssted. Sykehuset er passe stort, med korte avstander mellom fagmiljøene – både mentalt og geografisk. Pasienttilfredsheten er også på topp, det viser alle undersøkelser. Det ser jeg blir vingeklippet nå, det merkes både på stemningen og på miljøet.

At man ved et sykehus på samme måte som ved Aker vil satse på karfysiologi og karkirurgi som en av spissfunksjonene, frykter han ikke vil skje igjen.

– I fjor vår satte jeg meg ned og skannet inn alt som har foregått av akademisk og faglig aktivitet innenfor karkirurgi og sirkulasjonsfysiologi på Aker siden starten

i 1970-årene. Det tok meg de fleste helgene i et halvt år.

Han gjorde det for å sikre at Akers historie ikke skulle gå tapt. – Jeg følte at det var viktig at noen tok tak i det. Det er kanskje å grave seg ned i historien, men Aker har jo vært et viktig senter i norsk karkirurgi.

Selvpålagt sparekultur

Stranden Scorpione fikk selvfølgelig spesialdesignede bilseter etter grundige anatomiske studier. De ble prøvesittet mer enn 12 timer i strekk for å sikre at komforten var god nok. – En lokal møbelprodusent, Skarbøs Lenestolfabrikk, ønsket å produsere den som TV-stol. De måtte droppe prosjektet da produksjonen var for arbeidsintensiv. Det var jo ikke rask vei mot målet som var det viktigste for meg.

Som akademiker kan han heldigvis distansere seg noe fra næringslivets tenkemåte «godt nok» og heller strekke seg mot å gjøre ting best mulig.

Når det er sagt, har ikke den sunnmørske forretningskulturen unngått å påvirke ham. – Jeg bruker å si at jeg gnikker på kronestykket så jeg får to kroner ut av det. Vi har alltid hatt et ekstremt fokus på økonomien i avdelingen.

Gulroten har vært friheten til å drive avdelingen slik de selv ønsker det, uten vesentlig innblanding. – Når vi alltid leverer varen og alltid går med overskudd, er det heller ingen som legger seg opp i hvordan vi organiserer oss. Hvis en pasient ikke møter opp eller en undersøkelse kun genererer lav poliklinisk takst, dekker vi det tapet ved å ta inn ekstra pasienter mellom annen aktivitet. Vi jobber i fritiden, i lunsjpauser og tar inn den svikten som systemet eller pasienter har påført oss. – Er alle med på dette?

– Det er det som er så fantastisk. Vår driftskultur er selvpålagt og hadde aldri fungert hvis det var noe jeg hadde dyttet på medarbeidere ovenfra.

Foto Kari Tveito

Einar Stranden

Født 12. april 1950 i Stranda på Sunnmøre

- Master (cand.real.) i zoofysiologi 1978
- Dr.philos. 1983
- Professor i klinisk sirkulasjonsfysiologi ved Universitetet i Oslo fra 1993
- Leder av sirkulasjonsfysiologisk seksjon ved Oslo universitetssykehus, Aker, fra 1978
- Vitenskapelig produksjon: Mer enn 250 artikler, bokkapitler og publiserte abstrakter
- Utviklet fagområde for karkirurgi på Internett (www.karkirurgi.org)
- Bygde bilen Stranden Scorpione (www.strandenscorpione.com)

Laboratoriesjefen er overlykkelig for sine medarbeidere. – Teamet er min aller største styrke. Vi er en ekstremt sammen-sveiset gruppe av leger og fysiologer som stoler hundre prosent på hverandre og trives i hverandres selskap. Derfor har jeg lagt opp til en flat ledelsesstruktur der hver enkelt har sitt ansvarsområde. Vi har for eksempel personlige poliklinikker, det tror jeg ikke er så vanlig.

– Hva skjer hvis noen blir syke?

– Vi har nesten ikke sykefravær. Det tar jeg som et tegn på at folk har det bra. Ti år har de brukt på å finne en ny lege til gruppen.

– Jeg hadde aldri tort å annonsere i Tidsskriftet. Det er så mye som må stemme i en liten gruppe som vår. Det finnes heller ingen utdanning i klinisk sirkulasjonsfysiologi, og vi bruker mye tid på å lære opp de som begynner hos oss.

Headhundet

Hvordan har det seg at Einar Stranden, som tok realfag for å bli lærer som sin rektorfar, endte opp i en overlegestilling og som professor i medisin?

– Jeg har i grunnen vært utrolig heldig. Jeg har aldri søkt på en stilling. Professoratet var en kallelse initiert av professor Andries Kroese, og overlegestillingen ble opprettet – med dispensasjon fra Legeforeningen, siden jeg ikke var utdannet lege – slik at jeg kunne fortsette ved Aker.

Professor Hans Olav Myhre, tidligere sjef på karkirurgisk avdeling på Aker, kan forklare hvordan det hele henger sammen. «Vi holdt på å utvikle en ny metode for å undersøke blodstrøm i vener da vi hørte om denne briljante fysiologistudenten på Blindern. Vi bestemte oss for at ham måtte vi få tak i. Siden gjorde vi hva vi kunne for å holde på ham.»

Einar Stranden på sin side hadde jobbet som krisehjelp i helgene ved niende avdeling på Ullevål sykehus for å finansiere studiene. – Jeg fikk opplæring av søsteren min, som studerte medisin. Jeg fant ut at jeg likte klinikken og å arbeide med syke mennesker.

Derfor falt det naturlig å si ja til å bli med på et klinisk medisinsk prosjekt da innbydelsen kom. – På det tidspunktet var jeg allerede hektet på fysiologi. Lærer kan jeg bli senere, men denne forskningsmuligheten kommer ikke tilbake, tenkte jeg.

Fordi det var knapphet på ressurser, lærte han seg elektronikk så han kunne utvikle forskningsutstyret selv. Ganske snart oppdaget han at de hadde bruk for nye måleapparater på laboratoriet for å få gjort de undersøkelsene de ønsket.

– Jeg begynte med å lage et apparat for å måle proteininnholdet i vevsvæske. Doktorgraden hans handlet nemlig om transkappillær væskebalanse, noe han blant annet undersøkte ved å sy inn veker under huden på forsøkspersonene for så trekke dem ut etter en tid og undersøke væskeinnholdet. Metoden lærte han ved Fysiologisk institutt i Bergen, der den ble benyttet på rotter!

– Nå bruker vi et egenutviklet apparat som kan gjøre det samme. Octopus kalte jeg det. Det er fordi det er basert på sugeskopper mot huden, som blekksprutens, slik at det dannes små blommer etter et par timer.

Opp gjennom årene har Einar Stranden konstruert mer enn 20 av apparatene som brukes på sirkulasjonsfysiologisk laboratorium. Noen dramatiske opplevelser har oppfinnelsene også ført med seg.

– På et tidspunkt bygde jeg utstyr for å kunne simulere blødningssjokk. Den nedre delen av kroppen ble plassert i et kammer og en støvsuger koblet til. Når støvsugeren ble slått på, dannet det seg et undertrykk som sugde blodet ned i beina. Sent en kveld var jeg alene på laben da jeg kom på at jeg skulle teste ut hvor stort undertrykk jeg kunne få til. Jeg la meg ned i kammeret og skrudde støvsugeren på fullt.

Støvsugeren laget et undertrykk på 150 mm Hg–70 mm Hg mer enn det som anbefales som maksimaltrykk under supervisjon. – Heldigvis brant motoren opp før jeg gikk i sjokk. Det var rene galimatias. Sånt noe fant jeg aldri på igjen, sier han.

– For tiden bruker vi dette LBNP-kammeret (lower body negative pressure) i flere veldig spennende forskningsprosjekter, blant annet ett der vi ser på vridningen av hjertet når fyllingstrykket minker. Det viser seg at jo mindre det sentralvenøse trykket blir, jo mer øker hjertets vridning om egen akse.

– Som en klut?

– Ja, akkurat som en klut som man vrir opp for å få ut mest mulig vann.

Over 20 doktorgrader har utgått fra avdelingen opp gjennom årene, og flere er for

tiden under arbeid. Dette er prosjekter innen arterie- og venesykdommer, kardiologi, kardiovaskulær regulering, mikrosirkulasjon, ødemmekanismer, målemetoder, kuldeskader og ergonomi.

– Kanskje litt lite faglig spissing – men vi treffer stadig på interessante problemstillinger som vi ønsker å belyse.

«Karkirurgisk- og sirkulasjonsfysiologisk seksjon har i alle år hatt et fantastisk samarbeid som er unikt også i skandinavisk sammenheng,» understreker professor Andries Kroese. Opp igjennom årene er det blitt knyttet nære vennskap. Kolleger fremhever spesielt Einar Strandens omsorg og vilje til å hjelpe.

«Han tar seg alltid tid. Vi kan komme til ham med hva som helst av tekniske problemer,» forteller karkirurg Jørgen Jørgensen.

Det sies at det ikke er så rent få kirurger på vakt som i sene nattetimer har måttet ta turen opp til Strandens kontor på grunn av dataproblemer.

– Samarbeidsgleden har vært gjensidig, forsikrer professoren, og legger til at han aldri har opplevd noen problemer ved å være realist i et legemiljø. – Tvert imot, jeg har opplevd det som at medisinerne har sett det som en berikelse at det er kommet andre inn på det medisinske fagfeltet.

Forskningsaktiviteten på sirkulasjonslaboratoriet har også ført til utstrakt samarbeid med andre sykehus og med industrien. Ett av disse samarbeidsprosjektene var utvikling av Vingmed Sounds ultralydskanner System V, der Einar Stranden tok 80 % permisjon i ett år for å delta.

– Det har kommet mye ut av dette samarbeidet med Vingmed, blant annet unike karstudier med tredimensjonal ultralyd.

Sitter aldri bedagelig

Ting andre ville kalle skrot, blir til tekniske nyskapingner i Einar Strandens hender.

– Jeg plukker alltid med meg biter her og ting der som andre har kassert. Alt kan brukes til noe. Så mange oppfinnelser er det blitt etter hvert at han har opprettet et eget selskap, STR Teknikk.

– Jeg gjør ikke dette for å bli kremmer og har aldri reklamert for firmaet. Men sykehus som er interessert i spesielle apparater som det ikke går an å få tak i andre steder, kan henvende seg til meg. Jeg har nok levert utstyr til over hundre sykehus og institusjoner i inn- og utland.

Kona Lindis Stranden mener Agnar Mykles karakteristikk av en sunnmøring i *Rubicon* passer godt på mannen: «Gi sunnmøringen en slåmaskin, et vekkerur, en trikk – han vil på fem minutter kunne ta gjenstanden fra hverandre og sette delene riktig sammen igjen. Og om noe skulle gå i stykker så gjør han ikke som en annen nordmann – han setter seg ikke og venter

bedagelig i to måneder på en reservedel fra utlandet. En sunnmøring sitter aldri bedagelig.»

– Du har også bygd to hus.

– Ja, det første bygde vi oppe i Mari-dalen. Det var faktisk min tidligere veileder på Blindern som fant tomten og søkte på den i mitt navn mens jeg var nervøst opptatt foran min egen doktordisputas. Da alt var vel overstått, kom han bort til meg og sa: «Kom, så skal vi se på tomten!»

Einar Stranden tok seg fri i to måneder og satte seg i gravemaskinsetet.

– Du laget også det elektriske anlegget og alt røropplegg selv.

– Ja, i tillegg til arkitektarbeidet, styrkeberegninger, alt betongarbeid, mye snekkerarbeid og selvsagt alt malerarbeid. I fem år arbeidet Lindis og jeg med prosjektet. I dag hadde jeg vel knapt fått lov til det. Men når du bygger noe til deg selv uten å være faglært, så blir du ekstra nøye.

Så ordentlig ble arbeidet gjort at Siemens senere ba om lov til å bruke hans hus som et eksempel på hvordan elektriske installasjoner *kanne* gjøres.

– Jeg fotograferte hver millimeter av det jeg gjorde. Alt ble dokumentert, slik at jeg visste akkurat hvor ledningene gikk, hvor vi kunne sette inn en ny kontakt og så videre. Vi hadde aldri noe problem med det huset.

I Maridalen ble de til kona ville hjem til Sunnmøre.

– Jeg kommer fra Stranda, hun fra Sykkylven. Så jeg måtte bare over fjellet for å finne henne.

I dag har Lindis Stranden, som er utdannet sykepleier og homøopat, egen praksis i Spjelkavik.

– Hva tenker du om homøopati, du som er så opptatt av å skjønne hvordan ting virker?

– Med min naturvitenskapelige bakgrunn er det umulig å forstå. Men jeg har selv erfart å bli kurert for en alvorlig allergi ved hjelp av hennes metoder. Hva som hender, om det er placebo eller noe annet, det vet jeg ikke. Men jeg kan jo ikke sitte på en eller annen hest, høy eller lav, og påstå at dette er feil eller riktig. Det er mye vi ennå ikke har nok kunnskap om. Det ville heller ikke være riktig av meg å gå på barrikadene for alternativmedisinen. Men jeg respekterer fullt ut det hun gjør og ser at hun er utrolig god med pasientene sine.

Selv må Einar Stranden pendle til sine pasienter og sine laboratorier. – Mandag ettermiddag går jeg i jobbmodus. Da arbeider jeg 20-timersøker frem til torsdag ettermiddag og sover på sofaen på kontoret. Når helgen kommer, er det hjem til kone og voksne barn i Ålesund. Den resepten har fungert godt siden 1995.

Kari Tveito

kari.tveito@oslo-universitetssykehus.no
Oslo universitetssykehus, Aker